

«Από την ίδρυσή του –το 1923– έως σήμερα, το τουρκικό κράτος έχει προσπαθήσει να καταστρέψει τη γλώσσα και την πολιτισμική ταυτότητα των Κούρδων. Πρόκειται για έγκλημα εναντίον της ανθρωπότητας, στο οποίο πρέπει να δοθεί τέλος (...). Ωστόσο, εμείς στην Τουρκία οφείλουμε να έχουμε πάντα υπ' όψιν ότι ο δρόμος προς τη δημοκρατία περνάει μόνον μέσα από την ειρηνική πολιτική λύση του κουρδικού προβλήματος (...). Ο εκδημοκρατισμός της τουρκικής κοινωνίας, αυτό ας μην το ξεχνάμε ποτέ, είναι αλληλένδετος με το κουρδικό πρόβλημα και αντιστρόφως».

Γιασάρ Κεμάλ

ΥΠΟΘΕΣΗ ΟΤΣΑΛΑΝ: Η ΔΙΚΗ ΜΑΣ ΕΠΙΛΟΓΗ

Ο Οτσαλάν κι εμείς
[...] Αν βγάλουμε, λοιπόν, από τη μέση την περί εμπρόθετης παράδοσης του Οτσαλάν υποψία (και, ακόμη χειρότερα, την περί τούτου βεβαιότητα πολλών), τότε μόνο μπορούμε να σκεφτούμε μερικά πράγματα ηρεμότερα και ψυχραιμότερα. Απ' όσα έχουν γίνει γνωστά είναι ολοφάνερο ότι η ελληνική κυβέρνηση έπραξε σπασμωδικά. Ανέλαβε ένα βάρος, ως όφειλε άλλωστε, χωρίς ωστόσο να είναι σε θέση να διαφυλάξει τη μυστικότητα των χειρισμών της, χωρίς να μπορέσει να βρει έναν τρόπο να διασφαλίσει την τύχη του Κούρδου ηγέτη, τραβώντας απάνω του στις απεγνωσμένες εναέριες περιπλανήσεις του όλες τις μυστικές υπηρεσίες του κόσμου, οδηγώντας τον μάλιστα στην Κένυα χωρίς να έχει παρά αβέβαιες και ασαφείς διαβεβαιώσεις για την ασφάλειά του. Θα μπορούσε να μιλήσει κανείς για ανικανότητα, για ασύγγνωστη επιπολαιότητα. Κυρίως όμως έχουμε να

κάνουμε με ένα καταπληκτικό ανακάτωμα αρμοδίων και αναρμοδίων, κρατικο-παρακρατικών δικτύων, παραγόντων και διαμεσολαβητών, εθνικιστικών κύκλων, μεντιατικών θορύβων, στοιχείων δηλαδή που έχουν εισδύσει βαθιά μέσα στους κρατικούς μηχανισμούς. Έτσι η κυβέρνηση, ευθύς εξ αρχής, δεν είχε την πρωτοβουλία των κινήσεων, δεν είχε σαφή στόχο και απλώς έτρεχε πίσω από τις καταστάσεις. Δεν ήταν αυτή, για παράδειγμα, που έφερε πρώτη τον Οτσαλάν στην Ελλάδα στα μέσα του Γενάρη. Ύστερα, ως προς το Κουρδικό ζήτημα, το ελληνικό κράτος λειτουργούσε πάντοτε με μόνιμο υποβόλεα, κι αυτός εθνικιστικού τύπου, την άποψη ότι ο εχθρός (Κούρδοι) του εχθρού μου (Τούρκοι) είναι φίλος μου και σύμμαχός μου, αντίληψη που δεν επέτρεπε την άσκηση μιας σαφούς πολιτικής και μια κριτική στάση απέναντι στο Κουρδικό ζήτημα.

Ενώ λοιπόν, όπως υποστήριξα πιο πάνω, η κυβέρνηση δεν έδωσε τον Οτσαλάν στους Τούρκους, από την άλλη μεριά χρόνιας και δομικές αναπηρίες, αναπηρίες του ίδιου του κρατικού μηχανισμού, της είχαν δεμένα τα χέρια. Και εδώ βρίσκεται η μεγάλη ευθύνη, η πολιτική χρεοκοπία ολόκληρης της κυβέρνησης και των αποπεμφθέντων υπουργών. Και στο θέμα αυτό, όπως και σε τόσα άλλα, λειτούργησαν παράλληλες ή αντιφατικές πολιτικές, έδρασαν η προχειρότητα, η νεοελληνική ψευτοκαπατσουσίνη, η αβυσσαλέα άγνοια της συνθετότητας των προβλημάτων ώσπου έδωσε ο κόμπος α ξεδιάλυτα.

[...] Σε μας, εκτός από το ηθικό στίγμα που προσβάλλει τον κάθε Έλληνα πολίτη ανεξαρτήτως πολιτικών πεποιθήσεων, μας απομένει ένα αγκάθι παραπάνω, που χώνεται βαθιά στη σάρκα της ελληνικής κοινωνίας: το «κόμμα του πολέμου». Πρόκειται για τους ακροεθνικιστικούς κύκλους, δομικά στοι-

χεία και των δύο μεγάλων κομμάτων, κρατικών υπηρεσιών, για εξωκυβερνητικούς παράγοντες που ασκούν εξωτερική πολιτική, οι μόνιμοι προσκεκλημένοι των ΜΜΕ και διαπρύσιοι μαχητές της εθνικιστικής σημαίας που πασχίζουν να την υψώσουν στα Σκόπια, στη Β. Ήπειρο, στα Ίμια, στην Κύπρο, στη Θράκη, στα νησιά και όπου αλλού βρει η παρανοϊκή τους φαντασία. Και σε άλλες περιπτώσεις και τώρα με την υπόθεση Οτσαλάν έδειξαν το αποτρόπαιο πρόσωπό τους. Και είναι ιδιαίτερα επικίνδυνοι, γιατί μπορούν και εκμεταλλεύονται τα αδιέξοδα και τα συντρίμια στα οποία οδηγεί η επίσημη, η κρατική, ελληνική εξωτερική πολιτική. Η κυβέρνηση Σημίτη με την αποστομική των υπουργών της θέλησε να εξιλεωθεί. Ας φροντίσει καλύτερα να ξεδοντιάσει τον εσωτερικό εχθρό: το «κόμμα του πολέμου».

Άγγελος Ελεφάντης (*Η Αυγή*, Ενθέματα αρ. 103, Κυριακή 21 Φεβρουαρίου 1999).

Η μεγάλη κρίση

[...] Παραμένει όμως το εξής: Μερικοί λένε ότι ντρέπονται που είναι Έλληνες. Εγώ ντρέπομαι για αυτούς. Και δεν είναι η πρώτη φορά. Τους μάθαμε όλους αυτούς και το 1974, στην Κύπρο, και πριν από το '74, τόσο συχνά και τραγικά, και μετά το '74, με τη συστηματική παραποίηση γεγονότων ή τη δημιουργία άλλων (Μακεδονικό, Ίμια, S-300) και τόσα άλλα, μεγάλα και μικρά, όπως τα κατορθώματα διαφόρων «ελληναράδων» στην Αλβανία, αλλά ακόμη και με τη ρατσιστική στάση τους απέναντι στους ανώνυμους κούρδους πρόσφυγες. Και θα τους παραδώσουμε τώρα τη χώρα; [...]

Ριχάρδος Σωμερίτης (*Το Βήμα*, Κυριακή 21 Φεβρουαρίου 1999).

Το κύμα της απέραντης υποκρισίας... [...] Υποκριτικά συμπεριφέρονται ακόμη όσοι σήμερα –εκ του ασφαλούς– υποδεικνύουν στην κυβέρνηση λύσεις, τις οποίες αναμφίβολα θα επέκριναν σφόδρα οι ίδιοι, αν η κυβέρνηση τις είχε εγκρίψει ακολουθήσει... Όσοι σήμερα παρατηρούν, λόγω χάρη, ότι συμπερότερη θάταν η σύλληψη του Αμπ. Οτσαλάν από τις ελληνικές αρχές (ως παρανόμως εισελθόντα) δημαγωγούν ασύστολα και παραπλανούν σκοπίμως την ελληνική κοινή γνώμη. Πρώτον, διότι αυτοί οι ίδιοι θα διαδήλωναν καθημερινά υπέρ της απελευθέρωσης του Κούρδου ηγέτη και δεύτερον, διότι εισηγούνται ένα αποσπασματικό μέτρο – πού θα φυλασσόταν ο Κούρδος ηγέτης, για πόσο χρόνο, πώς θα αντιμετωπιζόνταν οι κοινωνικές αντιδράσεις και ποιο θάταν το επόμενο βήμα, είναι τα κρίσιμα ερωτήματα που μένουν αναπάντητα εκ του πονηρού. [...]

Χριστίνα Πουλίδου (*Η Αυγή*, Κυριακή 21 Φεβρουαρίου 1999).

Οτσαλάν, τέλος

[...] Σ' αυτές τις συνθήκες η παγίδα για τη σύλληψη του Οτσαλάν στήθηκε με την παρακρατική πρόσκληση και τη λαθραία είσοδό του στη χώρα. Το Ναϊρόμπι ήταν η ουρά της παγίδας. Όσοι αρέσκονται στο πρακτορικό και αστυνομικό μέρος της υπόθεσης, οφείλουν να ερευνησουν αυτή τη σκοτεινή πλευρά.

Το μέγεθος της εσωτερικής πολιτικής ασυναρτησίας μπορεί να μετρηθεί μόνο με το γεγονός (αν είναι γεγονός) ότι 180 βουλευτές υπέγραψαν... την πρόσκληση Οτσαλάν και [ζήτησαν] να του δοθεί πολιτικό άσυλο στην Ελλάδα! Είναι το μεγαλύτερο κόμμα και θα μπορούσε να αναδείξει και πρόεδρο της Δημοκρατίας. [...]

Αντώνης Καρκαγιάνης (*Η Καθημερινή*, Τετάρτη 3 Μαρτίου 1999).

Οι «υπερπατριώτες» δεν είναι ιδιώτες [...] Η ΕΥΠ, δηλαδή το ελληνικό κράτος, ιδιαιτέρως επί κυβερνήσεων Παπανδρέου,

αλλά και επί κυβερνήσεως Μητσοτάκη και Σημίτη, αντιμετώπιζε το Κουρδικό ως εθνικής σημασίας ζήτημα, με βάση τη γνωστή και πολλακώς διαφευσθείσα αρχή ότι ο εχθρός του εχθρού μου είναι φίλος μου. Η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ επέλεξε να ενισχύσει ποικιλοτρόπως τον αγώνα του ΡΚΚ, όχι από θέσεις δημοκρατικής αλληλεγγύης ούτε εντάσσοντας αυτήν την κρατική επιλογή στον ευρύτερο προσανατολισμό συμμαχιών της χώρας, αλλά υπακούοντας σε τριτοκοσμικού τύπου αναλύσεις, σε έναν παρωχημένο αντιιμπεριαλισμό, που μετά την πτώση του διπολισμού συνεχώς μεταλασσόταν σε εθνικισμό και σε φαντασίωση εθνικού μεγαλείου. Ο Χαραλαμπίδης μιλούσε καθαρά όταν ολόκληρο το Συνέδριο που εξέλεξε τον κ. Σημίτη πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ εσειέτο από την πατριωτική έξαρση των συνέδρων και τον επευφημούσε. Η κυβέρνηση Σημίτη συνέχισε τη ρητορεία για τους άξονες με τη Συρία και ο γραμματέας του ΠΑΣΟΚ κ. Σκανδαλίδης εισηγείτο στην Κ.Ε. του κόμματος, παρόντος του κ. Σημίτη, τη γραμμή της περικύκλωσης της Τουρκίας με τη Συρία, την Αρμενία και το ΡΚΚ.

Μέσα σε αυτό το κλίμα, αλλά και την κατευθυνόμενη δράση των κρατικών μηχανισμών, ήταν φυσικό να αποκτούν δύναμη ανεξέλεγκτοι, από ένα σημείο και πέρα, παρακρατικοί παράγοντες. Το Κουρδικό όμως (και μάλιστα με την επιδίωξη απόσχισης...), σε αντίθεση με το Βορειοηπειρωτικό, δεν είναι σύμπτωμα ιδιωτικοποίησης της εξωτερικής πολιτικής, αλλά οργανικό στοιχείο της επίσημης ανάλυσης για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Γι' αυτό το αίτημα του Οτσαλάν, παρά την επίσημη απόρριψή του, έβρισκε ουσιαστική ανταπόκριση στην Αθήνα. Γι' αυτό δεν είναι πιεστική η όψιμη έκρηξη του πρωθυπουργού. Γι' αυτό δεν θα χυθεί άπλετο φως στο παρασκήνιο της ελεύσεως του Οτσαλάν στη χώρα μας. [...]

Ο αγώνας για τη δημοκρατία στην Τουρκία, όπως συνδυάζεται με τη δίκη Οτσαλάν, αποτελεί την άλλη πλευρά μιας έλλογης, δημοκρατικής, πατριωτικής και αντιεθνικιστικής αντιμετώπισης των ελληνοτουρκικών θεμάτων. Η δημοκρατική ευαι-

σθησία του λαού μας δεν πρέπει να εκχωρηθεί στον εσμό των επαγγελματιών της νεοεθνικοφοροσύνης –όπου κι αν βρίσκονται. Όταν μάλιστα η νίκη που σημείωσε η Τουρκία (με την αμερικανική βοήθεια...) στην περίπτωση του Οτσαλάν είναι δυνατόν να ανοίξει νέο κύκλο πιέσεων και έντασης στη διακεκαυμένη ζώνη των ελληνοτουρκικών σχέσεων.

Νίκος Φίλης (*Η Αυγή*, Κυριακή 21 Φεβρουαρίου 1999).

Ο κυνισμός στην πολιτική κι η ψυχή στην τηλεόραση

[...] πρέπει (έπρεπε) ή δεν έπρεπε να δώσει η Ελλάδα πολιτικό άσυλο στον Οτσαλάν; Όσοι έφεραν τον Οτσαλάν στην Ελλάδα, όλοι αυτοί που σήμερα κατηγορούν και μιλούν για εσχάτη προδοσία, έχουν ήδη ρητά ή απλώς αυτονόητα απαντήσει στο ερώτημα. Κατ' αυτούς, ναι, η Ελλάδα έπρεπε να παράσχει άσυλο στον Οτσαλάν. Κι όχι μόνον αυτό, αλλά κάτι παραπάνω – γιατί δεν είμαστε δα και όλοι αφελείς σ' αυτή τη χώρα, ένθεν και ένθεν: κατ' αυτούς το άσυλο στον Οτσαλάν δεν είχε, ή δεν είχε πρωτίστως ανθρωπιστική διάσταση (όπως θα είχε το άσυλο στην Ιταλία), αλλά πολιτική διάσταση. Επρόκειτο δηλαδή, για να μιλήσουμε ευθέως, περί συμμαχίας, με ό,τι η λέξη συνεπάγεται, Ελλήνων και Κούρδων στον αντιτουρκικό αγώνα. Αυτή είναι η άποψη του Ναξάκη, του «κλαμπ 21», αυτή είναι στο κάτω-κάτω και η άποψη του ίδιου του Οτσαλάν. [...]

Αλλ' ας μη συνεχίσουμε. Είναι νομίζω αυτονόητο ότι αν υπήρχε μια χώρα στον κόσμο που δεν έπρεπε να δώσει άσυλο ή καταφύγιο στον Οτσαλάν – γιατί το άσυλο αυτό θα είχε άλλη διάσταση, πέρα και πάνω από την ανθρωπιστική (και το τονίζω αυτό το και πάνω) – η χώρα αυτή ήταν η Ελλάδα. Αν η Τουρκία θέτει σήμερα θέμα εδαφικής ακεραιότητας της Ελλάδας αυτό δεν σημαίνει ότι η Ελλάδα πρέπει να απαντήσει θέτοντας διά των Κούρδων θέμα εδαφικής ακεραιότητας της Τουρκίας. Η Ελλάδα προηγείται της Τουρκίας, βρίσκεται σε άλλη χρονική περίοδο απ' αυτήν και δεν μπο-

ρεί παρά να αντιμετωπίζει την Τουρκία με τα όπλα τα δικά της (το αίτημα του εκδημοκρατισμού) και όχι με τα όπλα του αντιπάλου, με την απειλή πολέμου. Αν η Τουρκία θέλει, ας τον κάνει τον πόλεμο. [...] Ο Οτσαλάν ήταν και σκόπευε να συνεχίσει να είναι ο ηγέτης του κουρδικού κινήματος. Έτσι έβλεπε τον εαυτό του και έτσι έβλεπε και τις κινήσεις του. Οιαδήποτε κίνησή του είχε επομένως πολιτικό περιεχόμενο και ως τέτοια την έκρινε. [...]

Στο ζήτημα λοιπόν αυτό υπήρξε μια μεγάλη και όπως φαίνεται καθοριστική παρεξήγηση ανάμεσα στον Οτσαλάν και την ελληνική κυβέρνηση. Αυτή η «στιγμαία» αδυναμία της ελληνικής πλευράς που θέλησε να δει το ζήτημα Οτσαλάν και από την ανθρωπιστική του πλευρά δεν βρήκε σύμφωνο ούτε τον ίδιο τον κυνηγημένο ηγέτη, ο οποίος εξακολούθησε – όπως όλοι οι άλλοι πρωταγωνιστές αυτού του δράματος – να βλέπει το μέλλον του πολιτικά. [...]

Στην τελευταία δραματική φάση αυτής της ιστορίας η ελληνική κυβέρνηση, αν θέλουμε να το πούμε ωμά, αγνόησε τα συμπερόντα του Οτσαλάν, πρόδωσε τον Οτσαλάν για να μην προδώσει τα συμφέροντα της δικής της χώρας, τον όρκο που έχει δώσει στο δικό της λαό. Εκείνη την ώρα ήταν οι επιταγές της πολιτικής αντιμετώπισης με το ανθρωπιστικό καθήκον στον Οτσαλάν. Η κυβέρνηση ακολούθησε τις καταναγκαστικές επιταγές της πολιτικής, βάζοντας στην άκρη το ανθρωπιστικό καθήκον απέναντι στο δικό του Κούρδο. Το «ανθρωπιστικό σφάλμα» που είχε προηγηθεί μια φορά κατά την άφιξη του Οτσαλάν στην Αθήνα, δεν επανέληφθη δεύτερη φορά στο Ναϊρόμπι. Οι κινήσεις όλων των πρωταγωνιστών ξαναγίνονται αυστηρά πολιτικές, κυνικά πολιτικές, αφόρητα και καταπιεστικά πολιτικές. Και σ' αυτό το επίπεδο, το πολιτικό, απλώς τα συμπερόντα και η θέση του κουρδικού λαού και ιδιαίτερα του μαχόμενου στη Ν.Α. Τουρκία κομματιού του, δεν συμπίπτουν με τα συμπερόντα, με τη θέση, με τις επιδιώξεις του ελληνικού λαού στην Ευρώπη του 2000. Μπορεί λοιπόν να συμπαθούμε τους Κούρδους, αλλά δεν είμαστε ίδιοι μ' αυτούς, δεν συμπίπτουμε. Μόνο ρομαντικοί, «ψωμισμένοι» όπως μερικοί δικοί μας, ή

απελπισμένοι, όπως ίσως ο Οτσαλάν, θα μπορούσαν να υποστηρίξουν το αντίθετο.

Δαμιανός Παπαδημητρόπουλος (*Η Αυγή*, Ενθέματα αρ. 104, Κυριακή 28 Φεβρουαρίου 1999).

Και οι αριστεροί Τούρκοι;

[...] στη δοσμένη συγκυρία, μια πράξη συμπαράστασης στον κουρδικό λαό γενικά και στον Οτσαλάν ειδικότερα όφειλε να συμπεριλάβει ρητά στο πλαίσιο της τους Τούρκους αριστερούς, δηλαδή εκείνους που αγωνίζονται σταθερά και επί χρόνια, πληρώνοντας κάθε φορά το αναγκαίο τίμημα, όχι μόνον υπέρ της ελληνοκυπριακής φιλίας αλλά και υπέρ του κουρδικού λαού. [...]

Αν οι καλλιτέχνες μεριμνούσαν γι' αυτήν την καίρια πτυχή του προβλήματος, ίσως η εκδήλωσή τους θα βοηθούσε τόσο τους ίδιους όσο και όλους μας να καταλάβουμε καλύτερα τους λόγους στους οποίους οφείλεται το μείζον παράδοξο των ημερών: το ΡΚΚ, διά στόματος της κ. Ντυλάν, κατηγορεί την ελληνική κυβέρνηση γιατί έδωσε τον Οτσαλάν ενώ η τουρκική κυβέρνηση και σύσσωμοι οι εκφραστές της κοινής γνώμης στην Τουρκία κατηγορούν την ίδια κυβέρνηση γιατί δεν έδωσε τον Οτσαλάν. [...]

Οι καλλιτέχνες, απασχολημένοι καθώς ήταν με την κατάθεση της ψυχής τους [...], δεν μας είπαν ρητά τι θέλουν οι ίδιοι. Ωστόσο, στον βαθμό που δεν πήραν τα αναγκαία μέτρα ώστε να συμπεριλάβουν τους Τούρκους αριστερούς στην εκδήλωσή τους, διαχωρίζοντάς τους έτσι από την τουρκική κυβέρνηση, τόσο οι ίδιοι όσο και η εκδήλωσή τους μένουν έωλοι απέναντι στο «κόμμα του πολέμου» το οποίο, εκείνο, ξέρει πολύ καλά και τι θέλει και γιατί υποστηρίζει άνευ όρων το ΡΚΚ.

Υπό μία τουλάχιστον έννοια, η ψυχή των δικών μας καλλιτεχνών είναι και η δική μας ψυχή. Όταν όμως αυτή αφήνεται άκριτα να πετάξει προς τα εκεί που φυσούν οι άνεμοι ενός εθνικιστικού πολέμου χωρίς απολύτως κανένα έρεισμα, τότε πολλοί αναγκάζονται ακόμη και να ξεχάσουν ότι έχουν ψυχή για να γυρίσουν στα πεζά και στα επίγεια. Δηλαδή αφήνονται να περάσουν στο άλλο άκρο,

αφήνονται να ενταχθούν στο αδιαμφισβήτητο μεγαλύτερο κόμμα της εποχής, το κόμμα της άψυχης ΟΝΕ, το κόμμα του χρηματιστηρίου. Ο δικός μας δρόμος, ο δρόμος της ελληνικής, της τουρκικής, της κουρδικής αριστεράς έτσι κλείνει ακόμη πιο πολύ. Η εκδήλωση των καλλιτεχνών ήταν πολιτικά άστοχη γιατί, εκτός των άλλων, δεν όρθωσε κανένα εμπόδιο στο να μην κλείσει παραπέρα αυτός ο δρόμος. [...]

Αριστείδης Μπαλτάς (*Η Αυγή*, Ενθέματα αρ. 105, Κυριακή 7 Μαρτίου 1999).

Μεταξύ Σκύλλας και Χάρυβδης

[...] Η επιμονή του Οτσαλάν να έλθει στην Ελλάδα δεν έχει επαρκώς διερευνηθεί. Ας ελπίσουμε ότι θα φωτισθεί από την έρευνα που συνεχίζεται. Μέχρι τότε η αλλοπρόσαλη συμπεριφορά του Οτσαλάν και της συνοδείας του μας δίνει μια μικρή γεύση των προβλημάτων που το ΡΚΚ δημιουργούσε στους φυσικούς συμμάχους του στην Τουρκία: Στις δημοκρατικές και φιλελεύθερες δυνάμεις που έδωσαν απεγνωσμένες μάχες για να αποφύγουν το στρατηγικό αδιέξοδο στο οποίο οδηγούσε οφθαλμοφανώς ο κ. Οτσαλάν την κουρδική σύγκρουση. Το ΡΚΚ επέβαλε – με βία και αίμα – στον κουρδικό αγώνα μια δίδυμη εκδοχή του πλέον ειδεχθούς τουρκικού εθνικισμού. Στην αναμέτρηση αυτή δεν δυσκολεύθηκε να επιβληθεί ο τουρκικός εθνικισμός.

Τις συνέπειες των επιλογών Οτσαλάν υφίστανται τώρα Κούρδοι και Τούρκοι.

Άλκης Κούρκουλας (*Η Καθημερινή*, Τετάρτη 3 Μαρτίου 1999).

Οι απλήρωτοι λογαριασμοί των εθνικών κρίσεων

[...] Η ανεύθυνη δράση των επαγγελματιών πατριωτών και των εθνικιστών στην περίπτωση Οτσαλάν, ας μη γελιόμαστε, είχε πίσω της μια ευρύτερη και μαζική κάλυψη. Αυτό το μαζικό ρεύμα δεν αποφασίζει γιατί γνωρίζει το κουρδικό και το εσωτερικό τουρκικό πρόβλημα, ούτε με βάση οικουμενικές αρχές υποστήριξης και αποκατά-

στασης των μειονοτήτων. Διαφορετικά κριτήρια στα μειονοτικά προβλήματα της Σερβίας και των Βαλκανίων (συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας), διαφορετικά στην Τουρκία. Οι εχθροί των φίλων μας είναι εχθροί και οι εχθροί των εχθρών μας φίλοι. Δύο μέτρα, δύο σταθμά. Η αδιαφορία άλλωστε προς τους εξαθλιωμένους κούρδους πρόσφυγες της πλατείας Κουμουνοδούρου ήταν εμβληματική. Ο εθνικισμός της δεκαετίας του '90 στηρίχτηκε σε μια συγκρουσιακή και συνωμοτική αντίληψη των διεθνών σχέσεων στην περιοχή των Βαλκανίων και της Ανατολικής Μεσογείου. Το αξιοσημείωτο είναι ότι ελάχιστα επηρεάστηκε από την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και από τον, σε τελευταία ανάλυση, ευρωπαϊκό προσανατολισμό των μεταπολιτευτικών ελληνικών κυβερνήσεων και της ηγεσίας των περισσότερων κομμάτων. Αυτή η διχοστασία είναι αξιοσημείωτη και λειτουργεί σχιζοφρενικά τόσο στα κόμματα όσο και στην κοινή γνώμη. Η Νέα Δημοκρατία πλήρωσε αυτή τη σχιζοφρένεια, γύρω από το Μακεδονικό, με την απόσχιση της ομάδας Σαμαρά (μένουν πολλοί άλλοι πίσω βέβαια). Το ΠΑΣΟΚ την πληρώνει τώρα με εκείνο το μέρος του κομματικού του μηχανισμού που έδρασε αυτοβούλως στην υπόθεση Οτσαλάν. Πληρώνει δηλαδή τα σπασμένα με όσους είχαν πάρει στα σοβαρά τις αναφορές του στην τριτοκοσμική ιδεολογία της δεκαετίας του '70. Εδώ όμως ανακύπτουν δύο ζητήματα: Πρώτον, αυτή η σχιζοφρένεια δεν αναγνωρίζεται, αλλά απωθείται. Μπορεί να μην αποκτήσαμε ένα ακραιφνές εθνικιστικό κόμμα, αλλά ο εθνικισμός παραμένει καλά εδραιωμένος στα δύο μεγάλα κόμματα, προκαλώντας διγλωσσία και δυσλεξία. Η διγλωσσία είναι και εργαλειακή και δεσμευτική. Οι πολιτικές αρχηγεσίες άλλα σκέπτονται και άλλα λένε. Και όταν δεν μπορούν να πουν αυτά που σκέπτονται, ακροβατούν και στον λόγο και στην πρακτική τους. Και αν ο μεγάλος ακροβάτης ενταφιάστηκε, το φάντασμα του καταταρνανεί τους επιγόνους του. Κάπως έτσι δεν προέκυψαν οι απίστευτες ακροβασίες του Θόδωρου Πάγκαλου; Το δεύτερο ζήτημα είναι ότι αυτή η αυτονόμηση της πολιτικής στα εθνικά ζητήματα

από τις επίσημες πολιτικές των κομμάτων στάθηκε η αιτία μιας εξωθεσμικής εξωτερικής πολιτικής που όλα αυτά τα χρόνια έδρασε συμπληρωματικά ή ανταγωνιστικά προς την επίσημη, την κρατική, εξωτερική πολιτική με την ανάμειξη (υποτιθέμενων) μυστικών υπηρεσιών και ιδιωτών. [...] Ας το διατυπώσουμε κυνικά: δεν θέλαμε, και ούτε θέλουμε, μια διαχείριση της εξωτερικής πολιτικής χωρίς λαϊκό έλεγχο. Καταλήξαμε όμως σε μια εξωτερική πολιτική δέσμη του λαϊκισμού στα εθνικά θέματα. [...] Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έχει μια λιγότερο υποκριτική και διπλή πολιτική απέναντι στις μειονότητες από τους άλλους εθνικιστές. Υπάρχουν οι «καλές» μειονότητες, όπως λ.χ. της Γιουγκοσλαβίας, και οι «κακές» μειονότητες, όπως οι Κούρδοι. [...] Ωστόσο το κοινό απόθεμα ιδεών και αξιών για τους ευρωπαϊκούς λαούς προέρχεται από τον Διαφωτισμό, από τη δημοκρατική κριτική των συμπεριφορών που προκάλεσαν τους δύο ευρωπαϊκούς πολέμους και από την ιδεολογία σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι ευρωπαϊκές εξωτερικές επιλογές όμως δύσκολα συμφωνούν με τις ιδέες αυτές. Σε αυτές τις ενστάσεις ωστόσο μεγάλο μέρος των ευρωπαίων πολιτών συμφωνεί. Από τη στιγμή λοιπόν που αποφασίζουμε, χωρίς ανασφάλειες και αναστολές, ότι η ευρωπαϊκή ενοποίηση είναι μονόδρομος για την Ελλάδα, δεν έχουν νόημα οι εκκλήσεις ενός αφηρημένου ή γενικευτικού ευρωπαϊσμού σε αντιπαράθεση με τον εγχώριο εθνικισμό. Οι σταθερές των αναφορών μας πρέπει να είναι ο εναλλακτικός τρόπος ευρωπαϊκής ενοποίησης που αποδίδει έμφαση στην ενοποίηση της κοινωνίας και του δικαίου. Η ενεργοποίηση και, γιατί όχι, η πολιτικοποίηση της κληρονομιάς του Διαφωτισμού και της ευρωπαϊκής Αριστεράς. Η εποχή άλλαξε και μαζί της οι στόχοι και το νόημα του πατριωτισμού. Στο νέο πλαίσιο όμως δεν χωράει μία μόνο πολιτική. Αλλά τα παλαιά στυλ πολιτικής δεν λειτουργούν πλέον. Έχουν καταλήξει στα αδιέξοδα που ζούμε τις ημέρες αυτές. [...]

Αντώνης Λιάκος (*Το Βήμα*, Νέες Εποχές, Κυριακή 7 Μαρτίου 1999).

Το μπάχαλο της «καθ' ημάς Δύσης»
[...] Τα γεγονότα της τελευταίας δεκαετίας (Μακεδονικό, Ίμια και Οτσαλάν) συναθροίζονται σ' ένα και μοναδικό πρόβλημα: το ελληνικό κράτος ασκεί εξωτερική πολιτική, ενώ το ελληνικό «έθνος» διά των εκπροσώπων του(;) ασκεί «εθνική πολιτική». Το ελληνικό κράτος, λοιπόν, λογοδοτεί στη συνειδηση του έθνους, σ' αυτούς που έχουν αυτοαναγορευθεί(;) σε συνειδηση του έθνους: επομένως το κράτος δεν έχει εθνικό λόγο και εθνική πολιτική: αυτά τα έχει το έθνος – δηλαδή οι εκπρόσωποί του. Έτσι, ένα ιστορικό πρόβλημα – αυτό της σχέσης «έθνους-κράτους» του 19ου αιώνα – αναπαράγεται μονίμως στα τέλη του 20ού αιώνα, μολονότι έχουν εκλείψει οι ιστορικοί λόγοι που τότε το τροφοδοτούσαν. Σήμερα, όπως τότε, κάποιοι άλλοι εκπροσωπούν το ελληνικό έθνος, κάποιοι άλλοι ορίζουν και διαχειρίζονται το εθνικό. Ερήμην άραγε σήμερα του ελληνικού κράτους, ερήμην των εκάστοτε κυβερνήσεων;
Όλα αυτά, *οπωσδήποτε*, δεν γίνονται ερήμην του ελληνικού κράτους, γίνονται με τη συναίνεση και τη βαθιά πολιτική ανοχή και συνοχή του. Και τούτο διότι όλοι, κράτος και «εθνοπατέρες», συμμερίζονται την *ουσία* της ίδιας «εθνικής ιδεολογίας»: το έθνος, άχρονο και οικουμενικό, *συρρικνώθηκε* λόγω των εθνικών εχθρών: οι εθνικές αξίες είναι πέραν της ιστορίας. Το κράτος, λοιπόν, εμφανίζεται ανίκανο στα τέλη του 20ού αιώνα να επιβάλει τη δική του πολιτική ως νομιμοποιημένη εθνικά πολιτική, να επιβάλει τις πολιτικές του επιλογές ως νομιμοποιημένες εθνικά. Μετά από δύο σχεδόν αιώνες ιστορίας, δεν μπορεί να παράγει ιδεολογία και συμβολισμούς, κι έτσι είτε υιοθετεί την πιο εθνικιστική ρητορική (Παπανδρέου) είτε νομιμοποιεί με τη σιωπηρή ανοχή του την ύπαρξη παράλληλων «εθνικών κέντρων» (Σημίτης). Η Τουρκία, εθνικός εχθρός, είναι «εθνικό θέμα», άρα έξω από την πολιτική Σημίτη, από την οποία λείπει οποιαδήποτε θέση για την Τουρκία, ως μέγιστο θέμα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Η Ελλάδα, λοιπόν, παρά την ιστορική της πορεία, παρά το γεγονός ότι εξελίχθηκε ιστορικά βάσει άλλου πολιτισμικού κώδικα σε σχέση με την Τουρκία, παρά το γεγονός ότι βίω-

σε τον πολιτισμό του πολέμου και *οριστικά και αμετάκλητα* τον άφησε πίσω της, αναπαράγει σε ό,τι αφορά την Τουρκία («εθνικό») το 19ο αιώνα, όπως αυτό τον αιώνα τον αντιλαμβάνεται το έθνος (=Εκκλησία, εθνοπατέρες και λοιπή εθνική αγурτωσύνη), *νομιμοποιώντας* στην ουσία την αντίληψη περί εθνικής πολιτικής της Τουρκίας. Και ιδού το παράδοξο: η αντικειμενικά ιστορική απόκλιση Ελλάδας και Τουρκίας εξουδετερώνεται από την «εθνικά» μεταφυσική ταύτιση τους. Η Ελλάδα αντί να ασκεί εξωτερική πολιτική με τους όρους της ιστορίας της και του δικού της πολιτισμικού κώδικα, ασκεί «εθνική» πολιτική με τους όρους της ιστορίας και του πολιτισμικού κώδικα της Τουρκίας. Η ιστορία του ελληνικού έθνους ακυρώνεται από τους «εθνοπατέρες» και από την ατολμία του κράτους να διεκδικήσει την ιστορία του (δηλαδή την ελληνική ιστορία) ως εθνική ιστορία, ενώ ανέχεται και συναινεί σ' έναν «εθνικό λόγο», κρυφό(;) μεν, επίσημο δε ως προς τους φορείς του (π.χ. Εκκλησία) και αναγνωρισμένο εντελώς από τον «εθνικό εχθρό». Οι «εθνοπατέρες» πρέπει να αντιληφθούν μια και καλή ότι εθνικός κίνδυνος υπάρχει: *οι ίδιοι είναι ο εθνικός κίνδυνος*. [...]

Σία Αναγνωστοπούλου (*Η Αυγή*, Ενθέματα αρ. 105, Κυριακή 7 Μαρτίου 1999).

ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΑ GLJUHA E ZOQVET (η γλώσσα των πουλιών)¹ του Λεωνίδα Εμπειρικού και του Λάμπρου Μπαλτσιώτη

Η ΤΡΙΤΗ στη σειρά διημερίδα για τη γλωσσική ετερότητα (για τις δύο προηγούμενες βλ. *Σύγχρονα Θέματα*, τχ. 67) πραγματοποιήθηκε στο Πάντειο Πανεπιστήμιο στις 24 και 25 Οκτωβρίου και αφορούσε τα αρβανίτικα. Για τη συγκεκριμένη διημερίδα καθώς και για την επόμενη που είχε ως θέμα τις σλάβικες διαλέκτους της ελληνικής Μακεδονίας, εκτός από το Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων (ΚΕΜΟ), την ευθύνη της οργάνωσης είχε και το Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου.

Προσκλήθηκαν ειδικοί επιστήμονες, αλλά και εκπρόσωποι των γλωσσικών κοινοτήτων, αφού ένας από τους στόχους των διημερίδων ήταν η συνάντηση του επιστημονικού λόγου με τον λόγο των ομιλητών (βλ. και σελ. 9, όπ. παρ.). Μία πρώτη παρατήρηση αφορά την ελλιπή συμμετοχή επιστημόνων, κυρίως από το εξωτερικό, και σχετίζεται με το μικρό διάστημα ανάμεσα στην πρόσκληση και στην διεξαγωγή της διημερίδας. Μια δεύτερη σχετίζεται με την απουσία ομιλητών των αρβανίτικων από την Ηπειρο, αλλά και την απουσία επιστημονικής έρευνας στην περιοχή, όπως φάνηκε στη συνέχεια από τις συζητήσεις. Αποτέλεσμα της πρώτης παρατήρησης ήταν ότι σε αυτή τη διημερίδα είχε εντονότερη παρουσία ο λόγος των ομιλητών. Στη συνέχεια θα παραθέσουμε μερικά από τα ενδιαφέροντα σημεία της διημερίδας, αν και πιστεύουμε ότι η επερχόμενη έκδοση των πρακτικών ενδεχομένως να αναδείξει και άλλα ως πρωτεύοντα. Στην πρώτη ενότητα εξετάστηκαν γεωγραφικά, δημογραφικά και ιστορικά στοιχεία που σχετίζονται με τις γλωσσικές κοινότητες. Καθορίστηκαν οι διάφορες ομάδες των γλωσσικών κοινοτήτων και επισημάνθηκε η διαφορετική χρονικά ένταξή τους στα όρια του ελληνικού κράτους. Η αρβανίτικη γλωσσική κοινότητα της νοτιότερης Ελλάδας, που επεκτείνεται από την Λοκρίδα του νομού Φθιώτιδας μέχρι την Τριφυλία του νομού Μεσσηνίας, και κατέχει ορισμένες συμπαγείς περιοχές, αποτελεί τη μεγαλύτερη γλωσσική ομάδα, με ποικίλες αποκλίσεις στην ένταση χρήσης της γλώσσας. Κοινή διαπίστωση είναι ότι η έκταση της αλβανοφωνίας σε αυτές τις περιοχές συνεχώς συρρικνώνεται. Την δεύτερη ομάδα απαρτίζουν οι κοινότητες της Ηπείρου, δηλ. ουσιαστικά των νομών Θεσπρωτίας και Πρέβεζας. Αναφέρθηκε ότι η έξοδος των μουσουλμάνων αλβανόφωνων το 1944 επέφερε σημαντικές αλλαγές στις περιοχές της αλβανοφωνίας. Νοτιότερο άκρο όμως παραμένει και σήμερα το χωριό Λούτσα του νομού Πρέβεζας, όπως επεσήμανε ο Λ. Εμπειρικός. Την τρίτη σε μέγεθος ομάδα αποτελούν οι πρόσφυγες από την Ανατολική Θράκη, σήμερα εγκατεστημένοι κυ-

ρίως στο νομό Έβρου και δευτερευόντως στο νομό Σερρών. Λίγα ακόμη χωριά στη Βόρεια Ελλάδα συμπληρώνουν την εικόνα της αλβανοφωνίας σήμερα, κυρίως στο νομό Φλώρινας. Επισημάνθηκε η απουσία διεκδικητικού λόγου διαφοροποίησης και γλωσσικής διεκδίκησης, και ως σημαντικότερος παράγοντας θεωρήθηκε η εξαρχή συμμετοχής των αρβανιτών στη δημιουργία του ελληνικού εθνικού κράτους. Μερική διαφοροποίηση σε σχέση με τα παραπάνω υπήρξε στις κοινότητες κυρίως της Φλώρινας όπου ο αλβανικός εθνικισμός συγκρούστηκε με τον ελληνικό, κάτι που περιέγραψε ο Χ. Γεωργίου. Μερικοί από τους παρευρισκόμενους επισήμαναν την ιδιαίτερη σημασία που έδωσε το ελληνικό κράτος και την ιδιαίτερη προσπάθεια που κατέβαλε, ήδη από τον περασμένο αιώνα, για την εγκατάλειψη της αρβανίτικης, κάτι που κατά τη γνώμη αρκετών συνδρόμων και παρατηρητών έχει αποσιωπηθεί. Άλλοι δε θεωρήσαν ότι η εμφάνιση κινημάτων όπως το παλαιομερολογίτικο σχετίζονται με την επιθυμία διατήρησης γλώσσας και πολιτισμού από τους αρβανίτες (Ε. Παπαζαχαρίου). Τέλος από μερικούς αναφέρθηκαν παραδείγματα από το παρελθόν που καταδεικνύουν μια ενδεχόμενη γλωσσική καταπίεση από τις αρχές, σίγουρα όμως όχι έντονη συγκρινόμενη με άλλες περιπτώσεις του ελληνικού χώρου. Η καθολική συμμετοχή της αρβανιτόφωνης ελίτ στη διαμόρφωση της εθνικής ιδεολογίας στο ελληνικό κράτος, καθώς και η ήδη διαπιστούμενη συρρίκνωση της αρβανίτικης στον περασμένο αιώνα είναι μερικά από τα στοιχεία που αναδεικνύονται και μέσα από την αλληλογραφία μεταξύ Νερούτσου και Μάγιερ, όπως αυτή παρουσιάστηκε από τη Ν. Κλεγιέρ. Ελάχιστες είναι οι περιπτώσεις που τα αρβανίτικα της νοτιότερης Ελλάδας γράφτηκαν μέχρι και πρόσφατα. Στην Ηπειρο, όπου κατά τον Α. Τσιτσιπτή, θα πρέπει να μιλάμε για αλβανικά, και όχι αρβανίτικα, αφού η διάλεκτος που μιλιέται είναι πολύ κοντά στην επίσημη αλβανική,² κυριαρχεί ένα πέπλο σιωπής και οι επιστημονικές εργασίες είναι ελάχιστες. Από τους παρευρι-